

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ANLAŞMASI'NIN TARİHSEL SÜRECİ VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

NAMIKA ELİF KÜÇÜK⁽¹⁾, NURDAN ASLAN⁽²⁾

Öz

Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik devletleri küresel ticarette oyunun kurallarını belirleyen iki kutuptur. Küreselleşme ile beraber uluslararası ticaret sınırları ortadan kalkmış ve ülkeler birbirleriyle daha az engele takılarak ticaret yapmaya başlamışlardır. Böylece ülkeler çeşitli seviyelerde entegrasyonlara dahil olarak ekonomilerini küresel ekonomiye entegre etmeye çalışmaktadırlar.

Bu noktada Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması'nın yakın zamanda ortaya çıkması ve özellikle Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanacak olması serbest ticaret anlaşmalarının önemini bir kez daha dile getirmiştir. Bu anlaşmayla beraber dünya ticareti daha önce olmadığı gibi şekillenmiş olacaktır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması imzalandığı takdirde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere olumsuz etkilerinin olacağı açıktır. Bu çalışmada, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması detaylı bir şekilde anlatılarak imzalandığı takdirde Türkiye'ye olası etkileri ve Türkiye'nin anlaşmaya dâhil olabilmesinin yolları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik entegrasyonlar, küreselleşme, serbest ticaret anlaşmaları, ticaret müzakereleri, transatlantik ticaret ve yatırım anlaşması.

JEL Kodları: F02, F13, F15, F51, F60

*Gönderim Tarihi: 29.04.2015 ; Kabul Tarihi: 27.05.2015

1 Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, n.elifkucuk@gmail.com

2 Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, nuraslan@marmara.edu.tr

THE HISTORICAL PROCESS OF TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP AND ITS IMPACTS ON TURKEY

ABSTRACT

The European Union (the EU) and the United States (the US) are the two blocks that determine the rules of the game in the global trade. International trade boundary has disappeared with globalization and countries have fewer obstacles to trade with each other. Furthermore, they have been trying to integrate their economy into the global economy by being included in various levels of integrations.

In the recent years, Transatlantic Trade and Investment Partnership has appeared between the EU and the US. The importance of free trade agreements have been indicated once again. By means of this agreement, the world trade will be shaped like never before.

If the Transatlantic Trade and Investment Partnership is signed, it is clear that it has negative impacts on developing countries such as Turkey. This study investigated the way how Turkey could be included in this agreement and its effects on Turkish economy.

Keywords: Economic integration, globalization, free trade agreements, trade negotiation, transatlantic trade and investment partnership.

JEL Codes: F02, F13, F15, F51, F60

1. Giriş

Son yıllarda ülkeler arasında ekonomik anlamda bağımlılığın artmasıyla entegrasyonların ortaya çıkışı paralellik göstermektedir. Bölgeselleşme hareketleri küreselleşmenin artmasıyla hız kazanmıştır. Hatta 19. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze bölgeselleşme hareketleri çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Küreselleşme ile beraber çok uluslu şirketler ve ekonomik entegrasyonlar dünya ekonomisi üzerinde etkili olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler de çok uluslu şirketler ve ekonomik entegrasyonlar sayesinde dünya ekonomisine eklenilebilmişlerdir. Eklemlenme sürecinde yaşanan mal ve hizmet ticaretindeki artış üye ülkelerin ekonomik büyümesine katkı sağlamaktadır.

Daha fazla küreselleşme, dünya ticaretinde var olan engellerin kaldırılması ve daha liberal ekonomik kurallar bağlamında ortaya çıkan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması (TTIP), Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında olan ve müzakerelere 2013 Haziran ayında başlanmış olan kapsamlı bir serbest ticaret anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın bir diğer önemi ise daha önce bu kadar geniş çaplı bir serbest ticaret anlaşmasının olmayışıdır. Bu açıdan bakıldığında etkisinin sadece AB ve ABD ile sınırlı kalmayacağını söylemek yanlış olmaz. Dünya'nın geri kalanı için de diğer bir deyişle gelişmekte olan ülkeler için de avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması (TTIP) çerçevesinde Türkiye'nin sürece bir şekilde dâhil olması Türkiye ekonomisi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bu çalışmadaki temel amaç; çok yakın zamanda hayatımıza giren Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasının çerçevesi hakkında bilgi vermek ve söz konusu anlaşmanın AB ve ABD arasında imzalanması sonucunda Türkiye ekonomisi üzerine olası pozitif ve negatif etkilerinin incelenmesidir. Bu amaçla çalışmada küreselleşme ve entegrasyon ilişkisi, entegrasyonların tarihsel gelişimi ve dünyadaki belli başlı entegrasyonlar, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşmasının içeriği, tarihsel gelişimi, günümüze kadar yapılan müzakereler, anlaşmanın Türkiye Ekonomisi üzerindeki etkileri ve Türkiye'nin TTIP'ye eklenmesinin çeşitli yolları üzerinde durulmuştur.

2. Küreselleşme ve Entegrasyon İlişkisi

Günümüz dünyasında ülkeler arasında ekonomik anlamda bağımlılığın artması nedeniyle entegrasyon sürecine girildiği ve böylece her alanda küreselleşme yaşandığı dikkati çekmektedir. Küreselleşme süreci 1960'larda gelişmeye başlamış, 1980'lerde bir çok alana yayılarak kapsamını genişletmiş ve nihayet 1990'larda dünya ekonomisine hâkim olmuştur. Ekonomik açıdan küreselleşme, ülke ekonomilerinin dünya piyasalarıyla entegre olması ve ekonomik kararların alınmasında sermaye birikimi değişkeninin önem kazanmasıdır. Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerin uluslararası işbölümünde

çok uluslu şirketler aracılığıyla yer bulabilecekleri ileri sürülmektedir (Aslan, 2013: 7-8).

Küreselleşme sürecinde çok uluslu şirketler ve ekonomik entegrasyonlar ülkeler arasında rekabet oluşturarak dünya ekonomisi üzerinde belirleyici olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler çok uluslu şirketler ve entegrasyonlar aracılığı ile ekonomilerini küresel piyasalara açabilmektedirler. Bu süreç, entegrasyonların yol açtığı mal ve hizmet ticaretindeki artış ile doğrudan yabancı yatırımlardaki genişlemeyi arttırmak şeklinde işlemekte ve bu sayede üye ülkelerin ekonomik büyümesine katkı sağlamaktadır (İncekara ve Savrul, 2011: 7).

Öte yandan bölgeselleşme hareketleri küreselleşme eğilimlerinin artmasıyla beraber ivme kazanmıştır. Bölgeselleşme hareketlerindeki artış, bölgesel ticaret anlaşmalarının artmasına ve derinlik kazanmasına sebep olmaktadır. Aslında dünya ekonomisine bakıldığında bölgeselleşme yeni bir olay değildir. Bölgeselleşme, 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana farklı şekillerde kendini göstermiştir (Özer, 2013: 29-30).

Uluslararası ekonomik ilişkiler açısından ekonomik entegrasyonlar hem siyasi hem de ekonomik boyuta sahiptir. Sanayi devrimi sonrasında dünya ekonomisi Adam Smith'in liberal ekonomisi etrafında şekillenmiştir. Bu açıdan ticaretin önündeki engellerin küresel ve bölgesel boyutta kaldırılmasıyla dünya ekonomisinin serbestleştirilmesi istenmektedir. Bu sayede de ülke ekonomilerindeki refahın artacağı öngörülmektedir (Yardımcı, 2012: 1).

Uluslararası ticaretin serbestleşmesinde uluslararası yaklaşım ve bölgesel yaklaşım olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Uluslararası yaklaşım önceleri GATT (Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması) , günümüzde Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gözetimindeki uluslararası konferansları kapsar. Bölgesel yaklaşım ise bir grup ülkenin ekonomik birleşmeler vasıtasıyla kendi aralarında serbest ticaret yaparken diğer ülkelerle olan ticaretlerini kısıtlamasını kapsamaktadır (Kılıç, 2005: 3).

Dünya ticaretinin serbestleşmesine tarihsel açıdan bakıldığında genel olarak hükümetlerin dış ticarete müdahale ettikleri görülür. 16. ve 18. yüzyıllara egemen olan Merkantilist dönemde hükümetler altın ve gümüşü ekonomik refah ve siyasi gücün kaynağı olarak görmüşlerdir. Merkantilist politikalar nedeniyle tüccarlar ve imalatçılar zenginleşmişler, fakat merkantilist politikalar kısıtlayıcı önlemler üzerine kurulu olduğu için zenginleşen tüccar ve imalatçı grup bu kısıtlayıcı politikaları karlarını engelleyen bir unsur olarak görmüşlerdir. Bu şekilde Merkantilizm serbest ticareti savunmaya başlamıştır.

19. yüzyıla gelindiğinde ise Adam Smith öncülüğünde ekonomide serbestlik ilkesi hâkim olmuştur. Hükümetin iç ve dış ticarete müdahalesi minimum düzeye çekilmiştir. Bunun sonucunda da uluslararası arenada uzmanlaşmaya gidilmiş ve dünya ticaret hacminde artış meydana gelmiştir.

Ekonomide serbestlik ilkesi I. Dünya Savaşı ile önemini yitirmiştir. Savaşın akabinde Altın Standardı kaldırılmış ve daha sonraları altının para olarak kullanılmasına geri dönme çabaları sonuçsuz kalmıştır. 1930' da Büyük Buhran nedeniyle uluslararası serbest rejim tamamen yok olmuştur. Böylece II. Dünya Savaşına kadar ülkeler dış ticaretlerini sınırlandırmışlar, ticaretlerini daha çok iki taraflı (bilateral) ticaret anlaşmaları şeklinde yapmışlardır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ülkeler yeniden dışa açılma girişiminde bulunmuşlar ve 1944 yılında Bretton Woods' da dünya para sisteminin düzenlenmesine yönelik önemli kararlar almışlardır (Seyidoğlu, 1975: 145-146).

20. yüzyılda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri çeşitli entegrasyon girişimlerinde bulunmuşlardır. Bunlara örnek olarak önce Avrupa' da Benelüks ülkeleri Gümrük Birliği ve sonrasında Ekonomik Birlik oluşturmuşlardır. Akabinde Avrupa Kömür Çelik Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ve yine ardından da Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulmuştur (Çepni, 1998: 2-3).

3. Entegrasyonların Tarihsel Gelişimi

Tarihsel olarak bakıldığında, dünyada ilk entegrasyon hareketleri 1834 yılında Alman devletleri arasında ortaya çıkan Zollverein Gümrük Birliği ile başlamıştır. Devam eden yıllarda ABD' de ve Avrupa- da küçük çaplı girişimler görülmektedir. Ekonomik entegrasyonlara ivme kazandıran oluşumun II. Dünya Savaşından sonra 1948'de ortaya çıkan GATT ve sonrasında kurumsallaşmış haliyle Dünya Ticaret Örgütü' nün olduğu söylenebilir. Bu gelişmeler sonunda Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya Pasifik'te önemli entegrasyon hareketleri görülmektedir. Bu entegrasyon hareketlerinin ortak noktası gelişmiş ülkeler arasında yapılmış olmasıdır. Sözü geçen entegrasyon birliklerinden ilki Batı Avrupa'dan başlayarak tüm Avrupa'yı içine alan Avrupa Birliği'dir. İkincisi Asya Pasifik'te hâkim olan ve ABD'den Çin ve Rusya'ya kadar yayılmış olan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), üçüncü entegrasyon ise Kuzey Amerika'yı kapsayan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'dir (NAFTA) (İncekara ve Savrul, 2011: 12).

Tarihsel açıdan entegrasyon türleri dikkate alınırsa 19. yüzyılda serbest ticaret bölgelerine örnek olarak İsveç ve Norveç' in başarısız girişimiyle karşılaşılır. Gümrük birliğine ise ilk olarak yine 19. yüzyılda rastlanmaktadır (Kılıç, 2005: 4-5). 1833' de Prusya önderliğinde kurulmuş olan Alman Gümrük Birliği'nde (Zollverein) iç gümrük engelleri kaldırılmış, dışarıya karşı da ortak gümrük tarifesi benimsenmiştir (Güran, 2011: 175). Gümrük Birliğine çağdaş bir örnek olarak da 1948 yılında Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafında kurulmuş olan Benelüks verilebilir.

Avrupa'ya bakıldığında ilk entegrasyon hareketinin 18. yüzyılda İsviçre de görüldüğü söylenebilir. 18. yüzyılın sonlarına doğru İsviçre' deki 13 Kanton pek de istemeyerek birlik olmaya doğru adım atmışlardır. Fakat bu birleşmenin çok da başarılı olduğu söylenemez. Ancak 1848 yılında İsviçre' de anayasa çerçevesinde federal devletin kuruluşu gerçekleşmiştir. İktisadi ve sosyal alanlarda zorluklar olmasına karşın 1874 yılındaki anayasa ile entegrasyonların kurulmasına yönelik engellerin çoğu ortadan kaldırılmış ve bu şekilde kantonlar arasında mal ve insan hareketi serbestleştirilmiştir (Oğuz, 1966: 10).

Bir diğer entegrasyon hareketi ise Almanya'da görülmektedir. Napolyon'un Fransa İmparatoru olduğu dönemin ardından Alman Devletlerinde federatif sistem içinde birleşme eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Viyana'da 1 Kasım 1814 de kongre yapılmış ancak bir anlaşmaya varılamamıştır. Nihayet 39 Alman prensliğinin konfederasyona katılımıyla Alman Devleti oluşturulmuştur. Daha sonrasında ise 1834 yılında Zollverein oluşturulmuştur. Zollverein ile Alman Devletleri arasında ticaret serbestleşmiş, dışarıya karşı ise ortak gümrük tarifesi uygulanmıştır. Bu süreç iktisadi entegrasyonun hızlanmasında önemli bir rol oynamıştır (Oğuz, 1966: 10-11).

Bu aşamalardan sonra küçük devletlerin birleşmesiyle büyük birimlerin ortaya çıkması, Avrupa Federal Devleti'nin oluşturulması fikrine ortam oluşturmıştır. 20. yüzyıla kadar bu fikri savunuların farklı ideolojilere sahip olduğu görülmektedir. Bu fikrin savunucuları arasında J. J. Rousseau, Montesquieu ve Victor Hugo gibi önemli düşünürler de bulunmaktadır. Hatta Victor Hugo 20. yüzyılda ortaya çıkacak olan Avrupa Birleşik Devletleri sonrasında Dünya Birleşik Devletlerini meydana getiren partinin sorumlusu olarak kendisini açıkça göstermektedir (Oğuz, 1966: 12).

Avrupa'nın entegrasyonu için yapılan çalışmalar ne yazık ki I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. I. Dünya Savaşı başladıktan sonra insanlar barış içinde yaşamın tek yolunun birleşmek olduğunu daha fazla idrak etmeye başlamışlardır. Avrupa'da aynı kıta üzerinde yaşayan insanlar artık anlaşmazlıklarını halledip barış içinde yaşamaları gerektiğini savunmuşlar, eski Avrupa kıtası üzerinde Yeni Avrupa fikrini benimsemişlerdir. Fakat toplumdaki ortak korku Milletler Cemiyeti'nin istenen barışı getiremeyecek olmasında birleşmişlerdir. Eğer barış sağlanamazsa Avrupa birleşemeyecek ve yeni felaketler ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan ekonomik baskılar nedeniyle 19. yüzyılda ülkeler arasındaki serbest ticaret ve Altın Standardı sayesinde otomatik olarak işleyen uluslararası ödeme sistemi, I. Dünya Savaşı ile beraber yerini müdahaleci sisteme terk etmiştir. Bunun üzerine 1929 Buhranı nedeniyle devletlerin ekonomik hayata daha fazla müdahale etmeye başlamaları ile uluslararası ticaret aksamaya başlamış ve dolayısıyla uluslararası ilişkiler sekteye uğramıştır. Aslında tüm bu nedenlerden dolayı bir taraftan dünya barışını sağlamak için diğer taraftan da zayıflayan ve sekteye uğrayan uluslararası ilişkileri yeniden yapılandırmak için uluslararası işbirliğini oluşturma gerekliliği ortaya

çıkıştır (Oğuz, 1966: 12-14).

Genel olarak II. Dünya Savaşından sonra başlayan entegrasyon hareketlerinin 1960' lı yıllardan sonra hız kazanmaya başlamış olduğu söylenebilir. Fakat dünya ticaretine sağladığı katkı açısından bakılacak olursa, entegrasyon hareketlerinin 1980' lı yıllarda ülkelerde büyüme ve gelişme gibi etkileri ortaya çıkardığından bahsedilebilir (Şanlı, 2008: 15).

Zollveren'in eski üyesinden olan Lüksemburg, 1921 de Belçika ile Brüksel Konvansiyonu'nu imzalayarak Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliğini oluşturmuşlardır. II. Dünya Savaşından sonra ise bu birliğe Hollanda da katılmıştır. Bu şekilde Belçika, Lüksemburg ve Hollanda devletlerinden oluşan Benelüks oluşturulmuştur. Benelüks'ün oluşumu Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun oluşumunu desteklemiştir (Demirci ve Balkır, 1989: 24).

Ekonomik entegrasyon hareketlerine; Avrupa Birliği (AB), EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gibi gelişmiş ülkeler arasındaki entegrasyonların yanı sıra, APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü), KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü) gibi gelişmekte olan ülkeler arasındaki entegrasyon hareketleri de örnek gösterilebilir (Şanlı, 2008: 15-16).

4. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması (Transatlantik Trade and Investment Partnership – TTIP), Avrupa Birliği (AB) ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında olan bir ticaret anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın amacı geniş bir yelpazede ekonomik sektörler arasındaki ticaret engellerini kaldırmaktır. Ticaret engellerine örnek olarak tarife, gereksiz düzenlemeler ve yatırım kısıtlamaları verilebilir. Bu engellerin kaldırılması AB ile ABD arasındaki mal alışverişini kolaylaştıracaktır (European Commission, 2015).

Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki diplomatik ilişkiler 1953 yılının başında kurulmuştur. Fakat bu işbirliği ilk olarak Kasım 1990 da Transatlantik Beyan (Transatlantic Declaration) olarak resmîyet kazanmıştır. Aralık 1995'den bu yana Yeni Transatlantik Gündemi (The New Transatlantic Agenda) yeni kurulan ilişkiler için temel oluşturmuştur (EEAS, Tarihsiz).

Yeni Transatlantik Gündemi çerçevesinde 1998 yılında Transatlantik Ekonomi Anlaşması (Transatlantik Economic Partnership – TEP) başlatılmıştır. 2007 yılında ise transatlantik ekonomiyi arttırmak amacıyla Transatlantik Ekonomi Konseyi (Transatlantic Economic Council – TEC) kurulmuştur. İstihdam ve büyüme üzerine çalışmalar yürüten Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu, 2011 yılında Transatlantik Ekonomi Konseyi şemsiyesi altında,

AB-ABD Zirvesi tarafından oluşturulmuştur. Bu çalışma grubu 12 Şubat 2013’de bir Nihai Rapor yayınlamış ve 14 Haziran 2013’de Avrupa Birliği Konsey’i Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması Görüşmelerini benimsediğini açıklamıştır (EEAS, Tarihsiz).

Üye devletlerin Amerika ile ticaret ve yatırım anlaşması müzakerelerine başlaması için Avrupa Komisyonuna olumlu yanıt vermesiyle Transatlantik Ticaret Yatırım Anlaşması müzakereleri başlamıştır (European Commission, 2013).

Müzakerelerin birinci turu 7-12 Haziran 2013 tarihleri arasında Washington’da gerçekleştirilmiştir (European Commission, 2015a). Bir hafta boyunca yapılan görüşmelerde TTIP’nin 20 çeşitli alanı kapsayacak şekilde olması planlanmıştır. Bu alanlar; tarım ve sanayi ürünleri pazarına giriş, devlet alımları, yatırımlar, enerji ve ham madde, düzenleyici konular, sağlık ve bitkisel sağlık ürünleri, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma, küçük ve orta ölçekli işletmeler, uyumsuzlukların çözümü, rekabet, gümrük ve ticareti kolaylaştırma ve kamu iktisadi teşebbüsleridir. Müzakereciler belirlenen alanlarda gerekli yakınsamaları tespit etmişler ve bu alanlardaki eksiklikleri doldurmak amacıyla alternatifleri araştırmaya başlamışlardır (European Commission, 2013a).

Müzakerelerin ikinci turunun 7 Ekim 2013 tarihinde yapılması beklenmiştir (European Commission, 2013a). Ancak Amerikan Hükümeti’nin çalışmaları durdurması nedeniyle ikinci tur görüşmeleri 11 Kasım 2013 tarihine ertelenmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle müzakerelerin ikinci turu 11-15 Kasım 2013 tarihleri arasında Brüksel’de gerçekleştirilmiştir (European Commission, 2013b).

İkinci turda; bitki sağlığı ve hijyen önlemleri, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikaları ve küçük ve orta ölçekli işletmeler hakkındaki düzenlemeler ele alınmıştır. İkinci turda ayrıca, yatırımların serbestleşmesi ve korunmasıyla ilgili yaklaşımlar da tartışılmıştır. Bu konuların yanı sıra, Avrupa Birliği ve Amerika arasında sınır dışı hizmet ticareti, finansal hizmetler, telekomünikasyon ve e-ticaret ile ilgili yaklaşımlar karşılaştırılmıştır. Ayrıca taraflar, çeşitli hizmet sektörlerinde azara giriş çıkarlarını da görüşmeye başlamışlardır. Düzenleyici konularla ilgili olarak ise iki taraf da sektörel özel taahhütlerin ve kuralların önemini kabul etmişler ve düzenlemelerin uyumlaştırılması konusunda yoğun çalışmalara başlamışlardır (European Commission, 2013b).

Görüşmelerin üçüncü turu 16-21 Aralık 2013 tarihleri arasında Washington’da gerçekleştirilmiştir (European Commission, 2015a). Müzakereciler yine ürün ticaretinin serbestleştirilmesi, karşılıklı dış yatırımların kolaylaştırılması, hizmet, enerji ve hammadde sektörlerinde ticaretin başlatılması ve birbirlerinin pazarlarına kolayca ürün satabilmeleri gibi konuları müzakere etmişlerdir (European Commission, 2013c).

Müzakerelerin dördüncü turu 10-14 Mart 2014 tarihleri arasında Brüksel’de yapılmıştır (European Commission, 2014). Müzakereler üç alanda; pazara erişim, düzenleyici konular ve ticaret kuralları üzerine yapılmıştır. Pazara erişim konusunda iki taraf da tarifeler, kamu ihaleleri ve hizmetler alanını daha ileriye taşımanın yollarını aramaktadırlar. ‘Düzenleyici konular’ kavramından anlaşılması gereken husus, düzenleyici uyumluluğun AB ve ABD yasalarından ödün vermeden en iyi şekilde gerçekleştirilmesidir. TTIP’ nin önemi, ticaret kurallarının günümüz koşullarına uygun modern bir şekilde geliştirilmesidir. Görüşmeler süresince olası alanlarda sürdürülebilir kalkınma, emek ve çevre konuları da dahil olmak üzere güncel ekonomik sorunlar ele alınmıştır (European Commission, 2014a: 2).

TTIP’nin beşinci turunun 19-23 Mayıs 2014 tarihleri arasında Arlington, Virjinya’da yapılmıştır. Yine bu oturumda mal ve hizmet ticareti, düzenleyici konular, sağlık ve bitki sağlığı önlemleri, fikri mülkiyet hakları, elektronik ticaret ve telekomünikasyon, çevre, emek, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, enerji, hammadde, devlet ihaleleri ve yatırımların ele alınmıştır. Fakat yatırımlar konusu yatırımların korunması konusunu kapsamamaktadır (European Commission, 2014b).

Avrupa Komisyonu tarafından müzakerelerin altıncı turunun 14-18 Temmuz 2014 tarihleri arasında Brüksel’de gerçekleştirilmiştir. Yine bu tur boyunca müzakereler önceki turlarda tartışılan konular üzerinde şekillenmiştir. Bu konular; mal ve hizmet ticareti, düzenleyici konular, kamu ihaleleri, çevre koruması, işçi hakları, enerji, hammadde ve küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için fırsatlardır (European Commission, 2014c).

Avrupa Birliği tarifeler, hizmetler ve kamu ihaleleri konularına çok önem vermektedir. Özellikle ihaleler, müzakereler boyunca en önemli konulardan biri olmuştur. İki taraf için de ulusal muamele ilkesi temelinde devletin her kademesinde kamu ihalesi fırsatına erişim sağlanmalıdır (European Commission, 2014d).

Önceki müzakere turlarında düzenlemeler konusundaki gündeme çok fazla zaman ayrılmıştır. Aslında bu konu, TTIP’ nin ekonomik olarak önemli bir kısmını oluşturmakta, bu anlaşmayı diğer ticaret anlaşmalarından farklı kılmaktadır. TTIP’ in düzenlemeler gündeminde şu üç önemli kısım ortaya çıkmaktadır (European Commission, 2014d).

- AB ve ABD çevrenin korunmasını, sağlığı, güvenliği ve tüketicileri ya da AB ve ABD düzenleyici kurumları tarafından yürütülen kamu politikası hedeflerini tehlikeye atacak hiçbir düzenleme yapmayacaktır.
- AB ve ABD, korumacılık alanında uluslararası düzenlemelerin ve standartların geliştirilmesinde öncü rol oynamak amacıyla kurumlar arasında işbirliğini arttırmak zorundadırlar.
- TTIP, sektörler arasında düzenleyici kurumların uyumluluğunun artırılması

açısından somut sonuçlar verebilir.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması için yapılan müzakerelerin yedinci ayağının ise 29 Eylül – 3 Ekim 2014 tarihleri arasında Chevy Chase, Maryland'da yapılmıştır (European Commission, 2014e). Bu oturumda müzakereler üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; düzenleyici bölüm, kurallar bölümü ve hizmetler bölümüdür (European Commission, 2014f).

Avrupa Birliği heyeti ve Amerikan heyeti müzakerecileri mal ticareti hususunu ulusal muamele ve pazar erişimi çerçevesinde gözden geçirmişlerdir. Tarım piyasasına erişimle ilgili ek müzakerede ise tarife dışı sorunlar ele alınmıştır. Ayrıca AB ve ABD heyetleri, hizmetler ve yatırımlarla ilgili müzakerelerine devam etmişlerdir. Bu sektörler; çevre, dağıtım, posta hizmetleri, ticari hizmetler, sağlık, eğitim ve ulaşımı kapsamaktadır. Avrupa Birliği hizmet dışı sektörlerle yatırım yapılması ile ilgili yaklaşımlarını tartışmalara dâhil etmiştir. Ayrıca iki taraf da iş adamlarının ve profesyonellerin hareketliliğinin artırılması konusunu da ele almışlardır (European Commission, 2014g: 2).

Müzakerelerin düzenlemeler bölümünde standartlar, stratejik boyut ve uyumluluk başlıkları dikkati çekmektedir. Standartlar konusunda AB ve ABD'nin çevrenin korunmasını, sağlığı, güvenliği ve tüketicileri ya da AB ve ABD düzenleyicileri tarafından yürütülen kamu politikası hedeflerini tehlikeye atacak herhangi bir düzenleme yapmaması gerekmektedir. AB ve ABD yüksek korumacılık temelinde uluslararası düzenlemeler ve standartların geliştirilmesinde öncü rol oynayabilmek amacıyla düzenleyici kurumların işbirliklerini arttırmak zorundadırlar. Bu nedenle düzenleyici kurumlar gündemin stratejik boyuta sahip bir konusu olmuştur. Bu nedenle TTIP'nin, düzenleyici kurumların uyumluluğunun artırılması açısından somut sonuçlar vermesi beklenmektedir (European Commission, 2014f).

Müzakerelerin kurallar bölümü enerji ve hammadde, gümrük ve ticaretin kolaylaştırılması, fikri mülkiyet hakları, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, anlaşmazlıkların çözümü (devlet- devlet) ve yasal/kuramsal konular etrafında şekillenmiştir (European Commission, 2014g: 5-6).

Müzakerelerin sekizinci turu 2-6 Şubat 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Komisyon üyeleri 2015 yılı içinde biri Aralık, diğeri Ocak aylarında olmak üzere Washington ve Davos' da müzakereleri nasıl daha derine götürebileceklerini görüşmüşlerdir. Bu çerçevede yaz dönemine kadar iki ayrı müzakere daha gerçekleştirme kararı almışlar, bu süre içerisinde müzakerelerin bütün alanlarda ilerleme kaydedeceğini belirtmişlerdir. Bu alanlar; pazara erişim, tarifeler, hizmet ve kamu alımları, kurallardır. Pazara erişim konusunda AB üç alanda yani tarifeler, hizmetler ve kamu alımlarında eşit payda arayışına girmiştir. Tarifeler

hususunda AB ve ABD önceliklerini ve hassas oldukları noktaları masaya yatırmışlardır. Düzenleme konuları ile ilgi görüşmeler klasik ticaretten farklılık göstermektedir. Bu fark, sadece ticaret ile ilgili müzakerecilerden ziyade iki tarafın da düzenleyici kurumları arasındaki işbirliği sürecidir. Özellikle sektörel tartışmalarla ilişkilendirecek olursak bu sektörler; kimyasallar, kozmetik, medikal, cihazlar, arabalar, tıbbi ürünler ve mühendisliktir (European Commission, 2015b: 1-4).

TTIP müzakerelerinde en yenilikçi konu düzenleyici kümedir. Hatta yatay düzenleyici konulardan gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı konularında görüşmeler yapılmıştır. Sektörel tartışmalar ise müzakerecilerin her bir sektörün anlaşma dâhilinde elde edebileceği somut sonuçları tanımlamaya yönelik olmuştur. Ayrıca müzakereciler, bu turda Nisan ayında görüşmelerin dokuzuncu ayağını yapacaklarını ifade etmişlerdir (European Commission, 2015b: 1-4).

a. Transatlantik ticaret ve yatırım anlaşmasının içeriği

ABD ile AB arasında müzakere edilmekte olan bu anlaşmanın küresel düzeyde yeni ticaret kuralları getirmesi beklenmektedir. Aynı zamanda bu anlaşma, zaman içerisinde meydana gelecek yeni gelişmelere de açık olacak şekilde düzenlenmelidir. İstihdam ve büyüme üzerine çalışmalar yürüten Yüksek Seviye Çalışma Grubunun hazırladığı Nihai Raporu göre kapsamlı ticaret ve yatırım anlaşması müzakerelerinin amacı üç geniş alanı içermektedir. Bu alanlar;

- pazara giriş,
- düzenlemeler, kurallar ve tarife dışı engeller,
- ortak küresel ticarete ilişkin zorluklar ve fırsatlar.

Bu amaçlar 11 Şubat 2013 tarihinde açıklanan Nihai Rapor'da aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (HLWG, 2013: 2,3,5).

i) Pazara giriş

Transatlantik ticaret anlaşması; hizmet, yatırım ve üretim gibi alanlarda engellere rağmen pazara erişimi sağlamak zorundadır. Yüksek Çalışma Grubuna göre ticaret anlaşmasının amacı, ABD ile AB'nin önceki ticaret anlaşmalarının ötesinde bir pazara erişime olanak sağlamaktır. Yüksek Çalışma Grubu, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ikili anlaşmalardaki bütün vergilerin aşamalı olarak kaldırmasını vurgulamaktadır. Ancak kısa dönemde dış ticaret üzerinde en etkili vergi olan tarifelerin kaldırılması gerekmektedir.

Yüksek Çalışma Grubuna göre hizmet sektörü ticareti, taraflar arasında bugüne kadar yapılan ticaret anlaşmalarının sağladığı liberalleşmeden daha fazla düzeyde

serbestleştirilmelidir. Ayrıca, çalışma grubuna göre halen müzakere edilmekte olan anlaşma bağlayıcı hükümler içermektedir. Bu hükümlerden biri olan şeffaflık kavramı, ticarete tarafsızlığın sağlanmasını ifade etmektedir. Diğer bir hüküm olan disiplin kavramı ise gerekli düzenlemelerin artırılmasını işaret etmektedir.

Yatırımlar için çalışma grubunun yaptığı tavsiye, anlaşmanın yatırımları serbestleştirilmesi ve koruma hükümlerine sahip olması şeklindedir.

Çalışma grubuna göre, müzakerelerin amacı; tüm ülkelerdeki kamu alımlarını iyileştirerek ülkeler arası çalışma fırsatlarını arttırmaktır.

ii) Düzenlemeler ve tarife dışı engeller

Transatlantik anlaşmasının global ölçekte en önemli faydası ABD'nin ve AB'nin güçlerini dönüştürmeleridir. Bu dönüşümün amacı, tarafların yeni ve yenilikçi yaklaşımlarını sürdürmek ve tarife dışı engellerin yatırımlar ve ticaret üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak istemeleridir.

Çalışma Grubuna göre iki taraf da sınır ötesinde yeni ticaret engellerinin yollarını araştırmaktadır. ABD'deki ve AB'deki şirketlerin kapasitelerinin sınırlı olmasından dolayı tarife dışı engelleri önlemek için ve AB'deki firmaların yenilik yapması ve küresel piyasalarda rekabet edebilmesi için yeni yolların belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca iki tarafın da düzenleyici kurumların teşvikleri ile üretime dönük işbirliğini güçlendirmeleri ve standartlarla ilgili konular üzerinde işbirliğini arttırmaları gerekmektedir.

iii) Ortak küresel ticarete ilişkin zorluklar ve fırsatlar

Transatlantik Anlaşmasının boyutu ve etkisi göz önüne alındığında, çalışma grubu sadece ikili ticarete değil aynı zamanda ikili ticaret sisteminin kademeli olarak güçlenmesi ve birçok alanda kuralların gelişmesini destekler. Bu amaçla müzakereler; fikri mülkiyet haklarını, çevre ve emeği, diğer küresel zorluklar ve fırsatları ele almalıdır.

b. Türkiye'nin ABD ile olan ticaret ilişkileri

ABD ile Türkiye'nin savunma alanındaki ilişkileri çok iyi olmasına rağmen ekonomik ilişkileri istenen düzeyde olamamıştır (Buzbaş, 2013: 54). Türkiye'nin ABD ile olan ticareti 2014 itibarıyla 19,069 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2014). Bu rakam Türkiye'nin ABD ile ticaretinin küresel ölçekte çok düşük olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin toplam ihracatında ABD'nin payı %5 civarındayken; ithalatının payı %0,27'dir. ABD'nin ihracatında Türkiye'nin payı ise %0,81'dir. Bu rakamlar da gösteriyor ki Türkiye ABD ticari ilişkileri oldukça düşük seviyededir. Ek olarak 2004 yılına kadar Türkiye'nin ABD'ye olan ticareti fazla verirken; 2004'den sonra açık vermeye başlamıştır. Bu durum ABD'nin lehine

olurken Türkiye'nin aleyhinedir (Akman, 2014a: 14-15).

c. Türkiye'nin AB ile olan ticaret ilişkileri

Türkiye ile AB arasındaki ticari ilişki 1963 Ankara Anlaşmasına kadar dayanmakta olup bu anlaşmada Gümrük Birliği (GB)'nin çerçevesi çizilmiştir. 1973'de ek protokol imzalanmış ve 22 yıllık geçiş sürecinden sonra Ortaklık Konseyi nihai aşamaya geçmeye karar vermiştir. Bunun sonucunda AB ve Türkiye karşılıklı olarak sanayi ürünlerinde ticaret engellerini kaldırmışlardır. Böylece Türkiye Gümrük Birliği sayesinde dünya ekonomisine daha fazla eklenilebilmiştir (Kutlay, 2009: 4).

Gümrük Birliği Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacmini önemli ölçüde arttırmıştır. Aynı zamanda AB Türkiye'nin önemli ticaret ortağıdır. Türkiye AB'nin ithalat sıralamasında yedinci sırada olurken ihracat sıralamasında ise beşinci sıradadır (Terzi, 2013: 31).

Türkiye için AB'nin önemi 1999 Helsinki Zirvesinden sonra daha da önem kazanmıştır. Helsinki zirvesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne resmi aday ülke olduğu ilan edilmiştir. Bu süreç Türkiye ekonomisinin tarihsel kalkınma hızına ulaşmasına ve özellikle Birlik üyesi ülkelerden daha önce görülmemiş doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin Birlik üyesi ülkelerle derin ve yerleşik ticari ilişkilere girmesi Türkiye'nin dış ticaretini direkt olarak etkilemiştir (Kutlay, 2009: 4).

d. Türkiye'nin TTIP ilişkisine alternatif yaklaşımlar

TTIP' ye Türkiye'nin dâhil olması konusunda çeşitli fikirler vardır. Bunlar üçlü ve eşanlı müzakerelerin yürütülmesi, Gümrük Birliği temelinde Türkiye'nin TTIP' ye dâhil edilmesi, ABD ile ayrı bir ortaklık ilişkisi kurulması ve Türkiye'nin de TTIP' ye katılımından oluşmaktadır (Tepav, 2013).

İlk yaklaşım Türkiye'nin AB ile ABD arasındaki müzakerelere eşanlı olarak ya da paralel olarak katılmasıdır. Bu bakıldığında en ideal yaklaşımdır ama bunun olması hiç de gerçekçi değildir. Hem sürecin önceden başlamış olması hem de ABD Kongresi'nin onay sürecinin zor olacağı gerekçesiyle bu yaklaşımın olma olasılığı çok düşüktür. İkinci yaklaşım, AB'nin Türkiye adına bu süreci yürütmesi yaklaşımıdır. Bu durum AB'nin TTIP sayesinde ABD'den alacağı tavizlerin aynısını Türkiye adına da istemesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım Andorra modeli olarak adlandırılmaktadır. Buna göre AB anlaşma yaptığı herhangi üçüncü bir ülkeyle serbest ticaret anlaşması (STA) imzaladığında otomatik olarak gümrük birliği kapsamında Türkiye'nin de aynı haklardan yararlanabilmesini sağlayacak hüküm koydurması gerekmektedir. Bu yaklaşımın da gerçekleşmesi çok düşüktür. Üstelik Türkiye'nin Andorra gibi küçük bir ülke olmaması nedeniyle ABD Konseyi tarafından kabul edilmeyeceği düşünülmektedir. Üçüncü yaklaşım müzakerelerin tamamlanması sonrasında ABD'nin

Türkiye ile ayrı bir STA imzalaması fikridir. Ancak bu düşünce Türkiye'nin çıkarı açısından pek olumlu görülmemektedir. Çünkü AB-ABD arasındaki müzakerelerin kaç yıl süreceği bilinmediği için bu süre zarfında Türkiye'nin beklemek istemeyeceği açıktır. Son yaklaşım Türkiye'nin devam eden müzakerelere belirli bir noktada dahil edilmesidir. Bu yaklaşım "docking" kelimesiyle ifade edilmektedir. Fakat bu yaklaşımın gerçekleşebilmesi için TTIP'ye başka ülkelerin katılımını mümkün kılacak hükümlerin olması ve gerek AB'nin gerekse ABD'nin bunu onaylaması gerekmektedir (Akman, 2014: 6-7).

Bugüne kadar yapılan değerlendirmeler göstermektedir ki, en ideal yaklaşım Türkiye'nin ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalamasıdır. Hatta bununla ilgili olarak Yüksek Seviyeli Çalışma Komitesi (YSÇK) oluşturulması açısından ABD ile uzlaşmaya varılması önemli bir gelişmedir (Akman, 2014: 6-7). Türkiye'nin ABD ile STA imzalayamaması durumunda, Türkiye'nin üretimde AB'li üreticilerle eşit şartlarda rekabet edememesi, ABD pazarında kayıplara uğraması ve ticaret sapmasına maruz kalması olasılığı söz konusudur (Ay, 2013: 58). Ancak ABD'nin ayrı bir STA imzalama konusunda çok istekli olmadığı da dikkati çekmektedir. Ayrıca Türkiye ABD'yi ikna etmesi konusunda geçen süreç içerisinde henüz bir ilerleme yakalayamamıştır (Akman, 2014: 8).

e. TTIP'nin Türkiye'ye olası etkileri

AB ile ABD'nin Transatlantik Anlaşması müzakerelerine başlaması, AB ile Türkiye arasında olan gümrük birliği anlaşması nedeniyle bazı olumsuzluklara işaret etmektedir (Akman, 2014: 2). Türkiye'nin yaklaşık 20 yıl önce gümrük birliği üyesi olmasının asıl amacı, AB'ye tam üye olmak istemesidir. Gümrük Birliği her iki ülke için de fayda sağlamasına karşılık Türkiye için bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu durum Türkiye'nin AB üyesi olmayıp sadece gümrük birliği üyesi olmasından kaynaklanmaktadır. Gümrük birliği alanı içerisinde dolaşan her mal ulusal muamele ilkesine tabiidir. Bu durumda AB'nin STA anlaşması yaptığı her ülkenin malları Türkiye'ye de gümrüksüz olarak girebilecektir (Akdağ, 2013: 1). Ayrıca AB nispeten küçük ekonomilerle STA imzaladığı sürece bu durumun Türkiye'ye maliyeti göz ardı edilebilir boyutta olurken, son zamanlarda Kanada, Japonya, Kore, Hindistan ve Meksika gibi nispeten büyük ekonomilerle STA imzalanmasının Türkiye'ye maliyetinin daha fazla olması beklenmektedir. Tüm bu ülkelerin ihraç mallarının Türkiye'nin ihraç mallarıyla rekabet edecek olması nedeniyle Türkiye AB pazarında çok büyük bir rekabetle karşılaşacaktır (Kirişçi, 2013). Her ne kadar AB imzaladığı STA'ya "Türkiye Maddesi" koysa bile bu pek işe yaramamaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için ya Türkiye'nin AB üyesi olması ya da AB'nin STA imzaladığı her bir ülke ile STA imzalaması gerekmektedir (Akdağ, 2013: 1).

Türkiye bu asimetrik ticaret sorununu ortadan kaldırmak için AB'nin STA imzaladığı bazı üçüncü ülkelerle ikili anlaşma imzalamıştır. AB bugüne kadar 28 ülke ile STA imzalarken

Türkiye sadece 18 ülkeyle imzalayabilmiştir. Buradan da bu sürecin kolay olmadığı anlaşılmaktadır (Keleş, 2014).

Türkiye'nin AB ile gümrük birliği sürecinde bu tür sorunlar yaşanırken, AB ile ABD arasında imzalanacak olan TTIP'nin daha büyük sorunlara yol açması beklenmektedir. Çünkü anlaşmanın imzalanması (Türkiye'nin ABD ile ayrıca STA imzalamadığı koşulda) ABD ürünlerinin AB üzerinden Türkiye'ye gümrüğe tabii olmadan girebilmesi, buna karşılık Türkiye'nin ABD'ye yapacağı ihracatta ABD'nin tarife vb. uygulamalarına tabi olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle TTIP'nin imzalanması durumunda Türkiye- ABD ticaret dengesinin daha da bozulması beklenmektedir (Akman, 2014: 2-3).

Transatlantik Anlaşmasının yol açacağı muhtemel sorunlardan biri de Türk mallarının ABD pazarlarında AB menşeli ürünlerle rekabet edemeyecek olmasıdır. Türkiye ile ABD arasında bir serbest ticaret anlaşmasının olmayışı Türk ihraç ürünlerine ABD pazarında korumacılığın devam edecek olması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda TTIP nedeniyle ABD'nin AB ürünlerine benzer uygulama ve tarifeleri kaldıracak olması nedeniyle Türk ihraç ürünlerinin haksız rekabetle karşı karşıya gelme olasılığı söz konusu olmaktadır (Akman, 2014: 3).

Avrupa'da bir araştırma grubu olan Ekonomik Araştırmalar Merkezi (CESifo)'nin yaptığı bir çalışma TTIP' nin Türkiye ekonomisi üzerine olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymuştur. CESifo çalışmasını güçlü entegrasyon ve tarife uygulamasının kaldırılması şeklinde iki senaryo olarak yapmıştır. Güçlü entegrasyon senaryosunda Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH' sı %2,5 oranında azalırken; işsizlik oranında ise %0,38 artış beklenmektedir. Tarife uygulamasının kaldırılması senaryosunda ise Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH' sında %0,3 azalma olması, işsizlik oranında da %0,1 artış olması beklenmektedir. Diğer taraftan reel ücretlerde derin entegrasyon gerçekleşmesi durumunda %1,94 oranında azalma; tarife uygulamasının kaldırılması senaryosunda ise %0,51 oranında azalma beklenmektedir (Keleş, 2014).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yaptığı çalışmada, Türkiye'nin anlaşma sürecine dâhil olmaması durumunda olumsuzluklarla karşı karşıya kalacağı vurgulanmıştır. Bu çalışmaya göre geniş kapsamlı anlaşmanın uygulanması durumunda yani tarifelerin kaldırılması ve tarife dışı engellerin azaltılması durumunda Türkiye'nin GSYH kaybı %0,6 civarında olması beklenmektedir. İhracatının da %0,5 civarında azalması beklenmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin sürece dahil edilmesi senaryosunda ise geniş kapsamlı anlaşmanın uygulanması durumunda Türkiye'nin GSYH artışı %4 civarında olacağı; ihracatının ise %7 civarında artacağı beklenmektedir. Ayrıca yapılan çalışmaya göre Türkiye'nin sürece dahil olması sadece Türkiye açısından olumlu sonuçlar doğurmayacağı; bu durumun hem AB'nin hem de ABD'nin GSYH'sında olumlu etkiler ortaya çıkartacağı

gözlemlenmiştir (Güneş vd., 2013: 8-10).

Türkiye TTIP' ye bir şekilde dâhil olursa bunun Türkiye ekonomisine faydası olacağı açıktır. Bu faydaları statik ve dinamik faydalar şeklinde ifade etmek mümkündür. Statik faydası, Türkiye'nin ticaretinde oluşan asimetrisinin TTIP 'ye katılımıyla bir ölçüde giderilebilmesi ve dolayısıyla ticaret açığının da bu nedenle dengelenebilmesidir. Dinamik faydası ise gümrük birliği sonrasında Türkiye'nin sanayi dönüşümünün gerçekleşmesinde olduğu gibi, TTIP' ye dâhil olmasından sonra da yatırım ve hizmet sektörleri de dâhil olmak üzere bir çok alanda dönüşümlerin beklenmesidir. Böylece Türkiye'nin daha kolay bir şekilde dünya ekonomisine adapte olabileceği açıktır. Aynı zamanda TTIP küresel ekonomiyi yeniden şekillendirmesi noktasında önem arz etmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin de bu yeni düzene ayak uydurabilmesi için yeni stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında TTIP' ye dâhil olmak Türkiye' ye kendini geliştirebilmesi noktasında teşvik olacaktır (Akman, 2014: 5).

Yabancı sermaye yatırımları açısından bakılacak olursa Türkiye'nin TTIP' ye dâhil olması ülkeye daha fazla yabancı sermaye yatırımı olması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin üretim merkezi konumunda olması nedeniyle AB ve ABD'den gelen teknoloji yatırımlarını çekmesi de muhtemeldir. Özellikle bazı sektörlerde ikili ticaretin artması sayesinde yerli firmaların satışlarında ve karlarında artış da beklenebilir (Terzi, 2013: 33).

Ancak Türkiye'nin TTIP' ye dâhil olması konusunda onu birçok zorluk beklemektedir. Bu zorluklarla başa çıkabilmesi Türkiye'nin transatlantik anlaşmasındaki yerini sağlamlaştırması açısından oldukça önemlidir (Kirişçi, 2013: 19).

5. Sonuç

Tarihsel perspektiften bakıldığında dünyada ilk entegrasyon hareketleri 1834 yılında Alman devletleri arasında Zollverin Gümrük Birliği ile başlamıştır. Daha sonrasında Avrupa'da ve ABD 'de küçük çaplı örnekleri ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllardan sonra hız kazanmaya başlayarak daha büyük çapta entegrasyon örneklerine rastlanmaktadır.

Gerçekte transatlantik ticaret ilişkileri yüzyıllardır dünya tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede çeşitli zamanlarda ikili ticaret sistemine ve bölgesel ticaret sistemine atılımlar yapılmıştır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması'nın Haziran 2013'de başlayan müzakerelerinin amacı birçok sektör arasındaki ticaret engellerini kaldırmaktır. Taraflar Nisan 2015'e kadar sekiz müzakere süreci geçirmiş bulunmaktadırlar. Müzakerelerde konuşulan belli başlı konular; pazara erişim, düzenleyici konular, bitki sağlığı ve hijyen önlemleri, tarifeler ve

sürdürülebilir kalkınma, enerji ve hammadde, gümrük ve ticaretin kolaylaştırılması, fikri ve mülkiyet hakları, KOBİ'ler, anlaşmazlıkların çözümü ve kamu ihaleleri gibi konulardır.

TTIP'nin imzalanması durumunda gerek taraf ülke ekonomileri üzerinde, gerekse üçüncü ülke ekonomileri üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler yapacağı açıktır. Özellikle Türkiye'nin sürece dahil olamaması durumunda ekonomik açıdan büyük kayıplar vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin sürece katılması ile ilgili olarak da çeşitli senaryolar mevcuttur. Bunlar üçlü ve eşanlı müzakerelerin yürütülmesi, gümrük birliği temelinde Türkiye'nin TTIP'ye dâhil edilmesi, ABD ile ayrı bir STA kurulması ve Türkiye'nin TTIP'ye üye olarak katılımı gibi alternatifleri kapsamaktadır. Bu senaryoların çoğu ilk bakışta imkânsız olarak görülmektedir. Senaryolar arasında en gerçekçi olanı Türkiye'nin ABD ile bir STA imzalamasıdır. Bu yaklaşımın bile tam olumlu olduğu söylenemez. Çünkü öncelikle ABD Türkiye ile ayrı bir STA imzalama fikrine sıcak bakmamaktadır. Üstelik halen AB ile ABD arasında TTIP müzakereleri devam etmekte olduğu halde, anlaşmanın imzalanıp imzalanmayacağı ya da ne zaman imzalanacağı henüz bilinmemektedir. Bu durum Türkiye açısından belirsizliği arttırmaktadır.

Ancak her şeye rağmen Türkiye'nin TTIP'ye dâhil olmasının ekonomik açıdan faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu anlaşma sayesinde Türkiye'nin dış ticaret yapısındaki asimetrisinin giderilmesi ve birçok sektörde dönüşümlerin olması beklenmektedir. Böylece Türkiye'nin küresel ekonomiye daha kolay bir şekilde adapte olması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Akdağ, Eray (2013) "A New Boost to Transatlantic Ties: The Transatlantic Trade and Investment Partnership and the EU-Turkey Customs Union", <http://goo.gl/0xmeln>, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2014.

Akman, M. Sait (2014) "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Türkiye'nin Katılımı Açısından Bir Değerlendirme", <http://goo.gl/pPcJmp> Erişim Tarihi: 5 Aralık 2014.

Akman, Sait (2014a) "AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", <http://goo.gl/yuxVlv>, Erişim Tarihi: 25 Ocak 2015.

Aslan, Nurdan (2013) "Ekonomik Küreselleşme: Tarihi, Boyutları ve Sonuçları", *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım içinde* (der. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu), s.7-28, İstanbul: Ekin.

Ay, Başar (2013) "AB-Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması ve AB-STA Müzakereleri", *İşveren*, 51(3), s.57-58.

Buzbaş, Necdet (2013) “Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye”, İşveren, 51(3), s.53-54.

Çepni, Elif (1998) *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Ölçme Metodları (Türkiye Örneğinde Değerlendirme)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirci, Muzaffer ve Canan Balkır (1989) *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu* (2. Baskı), İstanbul: Filiz.

Güneş, Didem, Merve Mavuş ve Arif Oduncu (2013) “AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri”, <http://goo.gl/iWyijA>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2015.

Güran, Tevfik (2011) *İktisat Tarihi*, İstanbul: Der.

İncekara, Ahmet ve Mesut Savrul (2011) “Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, İktisat Fakültesi Mecmuası, 61(2), s.3-22.

Keleş, Öznur (2014) “Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye”, <http://goo.gl/1Xavjt>, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2014.

Kılıç, Ramazan (2005) *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği* (2. Baskı), Ankara: Siyasal.

Kirişçi, Kemal (2013) “Don’t Forget Free Trade with Turkey” <http://goo.gl/5GsuUZ>, Erişim Tarihi: 23 Ocak 2015.

Kirişçi, Kemal (2013) “Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Boosting the Model Partnership with the United States”, <http://goo.gl/xW3SQq>, Erişim Tarihi: 23 Ocak 2015.

Kutlay, Mustafa (2009) “The Changing Policy of the European Union towards Free Trade Agreements and its Effects on Turkish foreign Trade: A Political Economy Perspective”, <http://goo.gl/d5pwIL>, Erişim Tarihi: 25 Ocak 2015.

Oğuz, Orhan (1966) *Ortak Pazar (Avrupa Ekonomik Topluluğu)*, İstanbul: Sulhi Baran.

Özer, Yonca (2013) “Dünya Ekonomisinde Bölgeselleşme Hareketleri”, *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım* içinde (der. Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu), s.29-51, İstanbul: Ekin.

Seyidoğlu, Halil (1975) *Uluslararası İktisat Teori ve Politika*, Ankara: Baylan.

Şanlı, Bahar (2008) “Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği’nin Olabilirliği”; *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), s.13-30.

Terzi, Nuray (2013) “Potential Impact of US-EU Free Trade Agreement on Turkish Economy”; *The Macrotheme Review*. 2(5), p.25-35.

Yardımcı, Pınar (2012) *Küreselleşme ve Bölgeselleşme Ekseninde Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar Teori ve Uygulama*, Ankara: Detay.

European Commission (2013) “Transatlantic Trade and Investment Partnership: Commissioner Karel De Gucht Welcomes Member States’ green light to start negotiations”, <http://goo.gl/bWSM1>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2014.

European Commission (2013a) “EU and US Conclude First Round of TTIP Negotiations in Washington”, <http://goo.gl/qVNFAi>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2013b) “EU and US Conclude Second Round of TTIP Negotiations in Brussels”, <http://goo.gl/TuYMO9>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2013c) “EU-US Trade Talks- Third Round To Start in Washington DC on Monday 16 December”, <http://goo.gl/nvvUYE>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2014) “EU-US Talks-Fourth Round To Start in Brussels on Monday 10 March”, <http://goo.gl/8QIHd2>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2014a) “Transatlantic Trade and Investment Partnership: Chief Negotiators’ Briefing to Stakeholders”, <http://goo.gl/MTzfBA>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2014b) “EU-US Talks – 5th Round To Start in the US on 19 May”, <http://goo.gl/R0cFgh>, Erişim Tarihi: 26 Aralık 2014.

European Commission (2014c) “EU-US Trade Talks – 6th Round to Start on 14 July”, <http://goo.gl/Majm2S>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014.

European Commission (2014d) “EU-US Trade – Latest Round of Talks on Transatlantic Trade Pact Ends in Brussels”, <http://goo.gl/Hhk3MQ>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014.

European Commission (2014e) “7th Round Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations”, <http://goo.gl/o44GOL>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014.

European Commission (2014f) “EU-US Trade – 7th Round of Talks on Transatlantic Trade Pact Ends in the US”, <http://goo.gl/xj524t>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014.

European Comission (2014g) “Reported of the Seventh Round of Negotiations”, <http://goo.gl/SYfKhT>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014.

European Commission, (2015) “Questions and Answers”, <http://goo.gl/qPGaMY>, Erişim Tarihi: 24 Ekim 2014.

European Commission (2015a) <http://goo.gl/Wy5kLj>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014.

European Commission (2015b) “TTIP Round 8- Final Day Press Conference”, <http://goo.gl/X2LGMv>, Erişim Tarihi: 25 şubat 2015.

European Union External Action (tarihsiz) “EU Relations with the United States of America”, <http://goo.gl/nRu5qG>, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2014.

High Level Working Group on Jobs and Growth (2013) “Final Report”, <http://goo.gl/c8ujc>, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2014.

TEPAV (2013) “Transatlantik Ortaklığın Türkiye’ye Etkileri İcracı Kurumlarla Tartışıldı”, <http://goo.gl/P0d2uo>, Erişim Tarihi: 25 Ocak 2015.

TÜİK (2014) *Dış Ticaret İstatistikleri*, <http://goo.gl/d9ENlp>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2015.